

Bezpieczeństwo dzięki ubóstwu

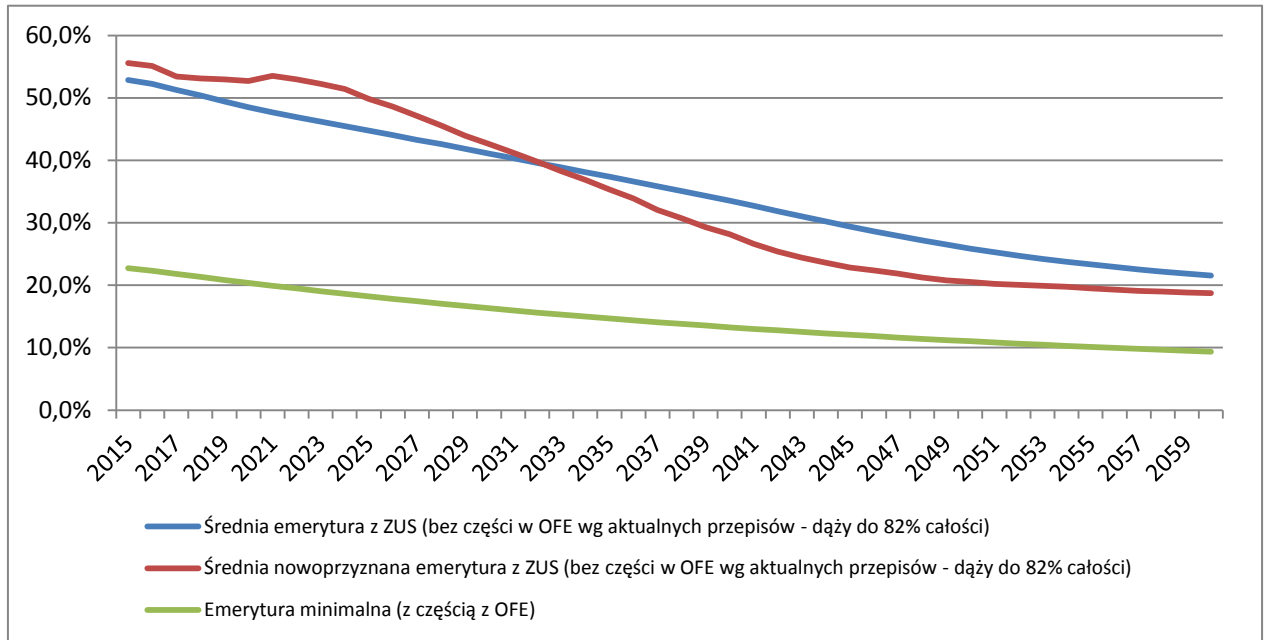
O czym zapomniano w przeglądzie emerytalnym

Kamil Rakocy

Najważniejsze wnioski:

- Wszystkie wyliczenia, na których opiera się MPiPS, ZUS i MF, przyjmują praktycznie brak dopłat do emerytur minimalnych.
- Rząd likwidując część kapitałową emerytur bierze na siebie następujące konsekwencje:
 - Ryzyko związane z rentami rodzinnymi
 - Niebezpieczeństwo waloryzacji całej kwoty emerytury inflacją emerycką
 - Zwiększanie najwyższych emerytur wzrostem kosztów życia najbiedniejszych.
- Minister Finansów w swoich rozważaniach opierał się na prognozie ZUS – w aspekcie bez dopłat do emerytur minimalnych, bez rent rodzinnych, w dodatku dla wydatków na emerytury dla następującej części osób w wieku emerytalnym. Co zatem z resztą populacji?
- Konieczność sfinansowania rosnących kosztów ochrony zdrowia starzejącej się populacji.

1. **Wszystkie wyliczenia na których opiera się MPiPS, ZUS i MF przyjmują praktycznie brak dopłat do emerytur minimalnych.** Wynika to z założenia o waloryzacji emerytur, w tym emerytury minimalnej, inflacją emerycką (w długim okresie wyższą o 0.3 procenta od inflacji ogólnej) + 20% wzrostu płac.

Źródło: Wybrane_wyniki_f_emerytalny_wariant1_FUS12-IX 2013ⁱ + założenie o waloryzacji inflacji emerytów (z FUS'09)+ makro FUS12

Zatem myli się zarówno prof. Hryniewicz (*Nasz Dziennik*, sobota, 19 października 2013 w artykule „Gdzie wyparowały emerytury”ⁱⁱ) wyliczając, że przy braku inflacji i obecnej emeryturze minimalnej nie ma szans odłożyć na nią z płacy minimalnej, jak i Witold Gadomski (*Obserwator Finansowy*, „Czeka nas albo spadek emerytur albo wzrost podatków”, 30 października 2013 06:01) w stwierdzeniu „Z prognoz zawartych w *Ageing Report* oraz w *Fiscal Sustainability Report* wynika, że średnia emerytura w roku 2060 nienawiele będzie odbiegała od emerytury gwarantowanej, co oznacza, że duża część emerytur będzie subsydiowana bezpośrednio z budżetu”ⁱⁱⁱ.

Jednak gdyby przyjąć powyższe założenia koszt dopłat do emerytur minimalnych byłby znaczny, co oznaczałoby, że model FUS12 oraz wyliczenia z uwag ZUS do ustawy^{iv} są znacznie zaniżone, chociaż, biorąc pod uwagę liczbę wyborców w obecnie zakładanym wieku emerytalnym bardzo prawdopodobne.

Zestawiając emeryturę obywatelską w Kanadzie z emeryturą minimalną w Polsce 2060 roku mamy 13,9% średniej pensji w Kanadzie wobec 9,4% w Polsce a dodatkowo:

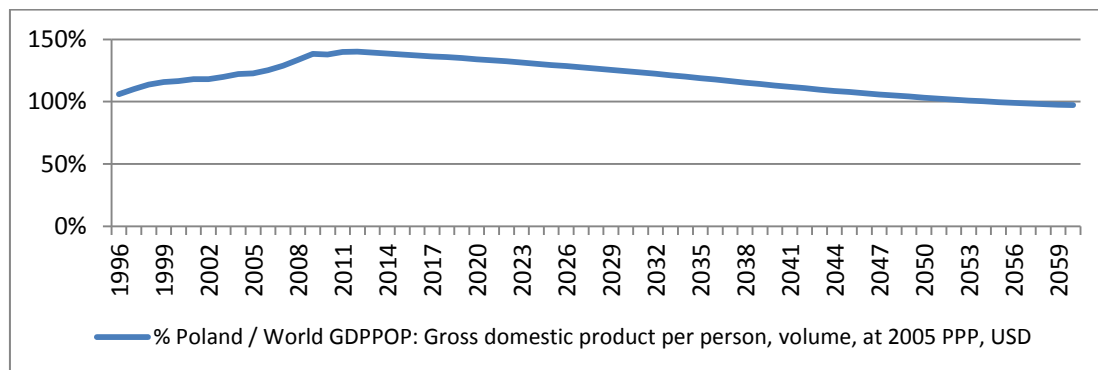
„W 2011 r. pełna „emerytura obywatelska” wynosiła 540,12 dol. kanadyjskich (ok.1724 zł).”, ale „Istnieje również system dodatkowego wsparcia najuboższych (**Guaranteed Income Supplement**), z którego korzysta 38 proc. emerytów. Wysokość tego świadczenia jest wyższa niż OAS.”^v (za Piotr Pilat, "To nie jest kraj dla starych ludzi. Kanada tak", *Obserwator Finansowy*).

Ryzyko to będzie zwiększone przez pozostawienie emerytur wcześniejszych w postaci 50% świadczenia. Dla osób o najniższych stanach kont emerytalnych opłacalne będzie korzystanie z nich i liczenie później na wsparcie państwa.

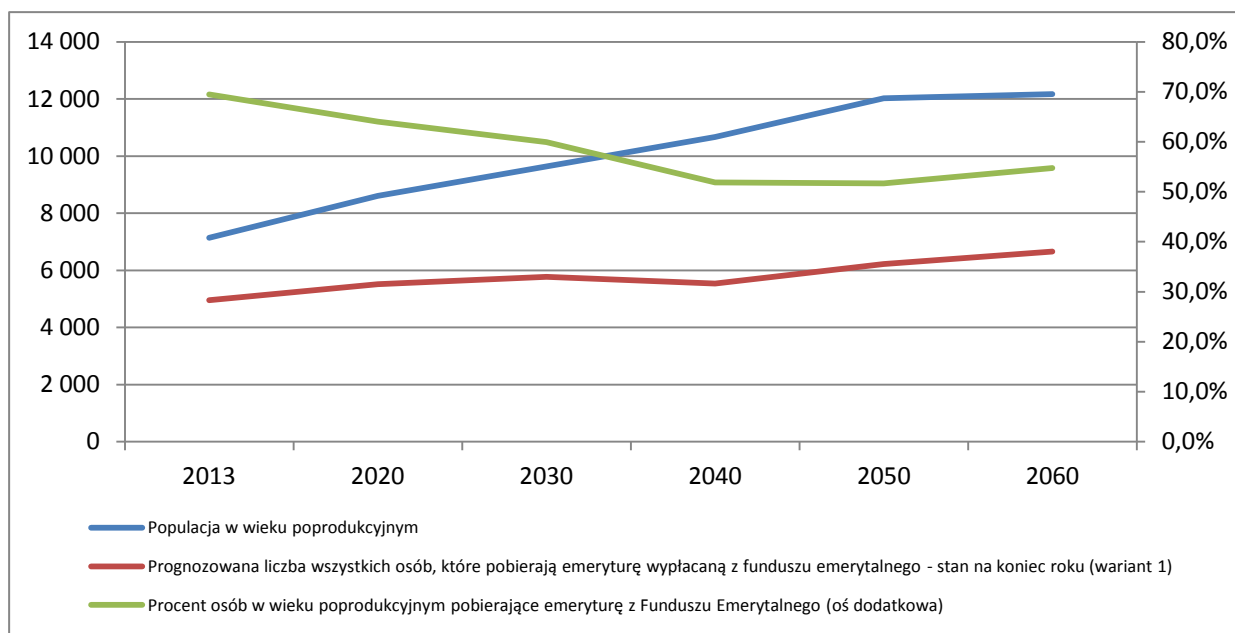
2. Rząd likwidując część kapitałową emerytur bierze na siebie następujące konsekwencje:

- a. **Ryzyko związane z rentami rodzinnymi** – kobiety żyją dłużej od mężczyzn i zarabiają mniej. Dodatkowo do 2040 ich emerytury będą niższe ze względu na możliwość przejścia w niższym wieku emerytalnym (więcej oczekiwanych miesięcy życia z tablic *unisex*). Co więcej, wg obecnego projektu 85% z emerytury z ZUS męża w większości przypadków będzie wyższe niż emerytura kobiety. Tak więc idea „aktuarialnego zbilansowania”, które przy obecnym systemie było zakładane (z pewnymi uproszczeniami, przyjmując oczekiwaną długość życia w danym roku a nie jej wartość oczekiwaną; więcej w: Barbara Więckowska^{vi}, "Wpływ kohortowych tablic trwania życia na wysokość świadczeń emerytalnych", *System emerytalny – problemy na przyszłość. Materiały z seminariów ZUS.*) zostaje podważona przez renty rodzinne dla małżonek. Jako jedyny zauważył to w swoich uwagach ZUS (bez założeń modelu ciężko ocenić jego poprawność). W systemie podziału składki 7,3% do 12,22% ten problem nie istniał przy istnieniu zakładów emerytalnych w formie projektu poprzedniego rządu obecnej koalicji. Problem dotyczy głównie osób o najwyższych zarobkach oraz dodatkowo sytuacji dziedziczenia kapitału aż do 3 lat po przejściu na emeryturę.
- b. **Niebezpieczeństwo waloryzacji całej kwoty emerytury inflacją emerycką.** W lipcu obserwowaliśmy „eksplozję inflacji” w związku z wzrostem opłat za śmieci. Ciekawie, o ile wzrosnie po wprowadzeniu opłaty audiowizualnej (wzrost z 0, czyli zwolnienia z abonamentu, do 12-15zł miesięcznie). Prawdziwe wyzwania stają jednak dopiero przed nami, jak choćby zakaz opalania węglem. Aż 12,2% wydatków gospodarstw emerytów było przeznaczane w 2011 roku na nośniki energii, a przełączenie się z węgla na bardziej ekologiczne źródła energii może oznaczać wzrost kosztów. Oczywiście państwo może to ograniczyć subwencjami i ograniczeniem ceny, jednak jeśli tego nie zrobi, to najwyższe emerytury górnicze oraz służb mundurowych będą waloryzowane wzrostem kosztów życia osób znacznie uboższych. Średnia emerytura górnicza w 2011 wynosiła 3540,17^{vii} a mundurowa około 2840zł^{viii} wobec średniej z ZUS 1783,06 zł, a z KRUS 1028,51 zł. Jeśli w 2060 relacja średniej emerytury górniczej do średniej płacy się nie zmieni, to będzie wynosiła 13643 zł. Analogicznie emerytury mogą wynosić powyżej 10944zł, ze względu nowe stopy zastąpienia od 60% do 75% dla przyjętych od 2013 wobec od 40% do 85% w przypadku dodatku z tytułu grupy inwalidzkiej (w policji prawie 50% policjantów miało zwiększenia) wobec średniej emerytury 3438zł i minimalnej 1226zł w kwotach zdyskontowanych tak jak w prognozie modelu FUS12.
- c. Niezależnie od znacznych dopłat do emerytur minimalnych lub pomocy społecznej **zwiększanie najwyższych emerytur wzrostem kosztów życia najbiedniejszych.** Wraz ze spadkiem emerytur wydatki na energię / żywność / lekarstwa zapewne będą podbijały inflację emerycką. Nie zapominajmy, że obecne wysokości refundacji leków w NFZ są uzależnione od średniej płacy.

- d. **Względna sytuacja gospodarcza Polski na tle świata i jej konsekwencje:** Można sądzić, że emerytury będą znacznie wyższe niż obecnie, gdyż będziemy znacznie bogatszym krajem wg prognoz OECD („Dataset: Economic Outlook No 91 - June 2012^{ix} - Long-term baseline projections). Nawet jeśli się to sprawdzi, polecam popatrzeć na poniższy wykres przez pryzmat globalnych cen surowców (w tym energii), żywności i lekarstw (i udziału w koszyku konsumenckim):

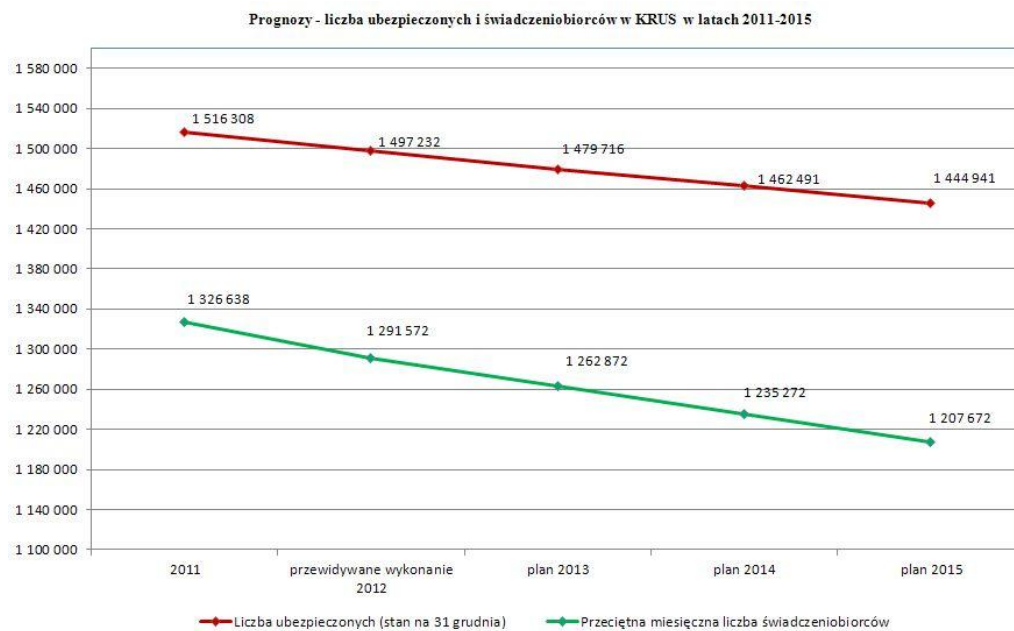

3. **Minister Finansów w swoich rozważaniach opierał się na prognozie ZUS** – w aspekcie bez dopłat do emerytur minimalnych, bez rent rodzinnych, w dodatku dla wydatków na emerytury dla następującej części osób w wieku emerytalnym. Co zatem z resztą populacji?

Źródło: Prognoza wpływów i wydatków Funduszu Emerytalnego do 2060 r. (Warszawa, maj 2013, ZUS)

Pojawia się pytanie, co z resztą populacji. Liczba świadczeniobiorców i ubezpieczonych z KRUS cechuje się tendencją malejącą. Pobierający emerytury mundurowe i górnicze są grupą stosunkowo mało liczną, chociaż ich udział w wydatkach na wszystkie emerytury będzie się nieustannie zwiększał, jeśli ktoś nie zmieni ich sposobu finansowania. Jak zatem wyjaśnić brakujące osoby? Czy jest to kwestia wydatków na pomoc społeczną czy nie upubliczniane w prognozie wydatki na renty rodzinne?

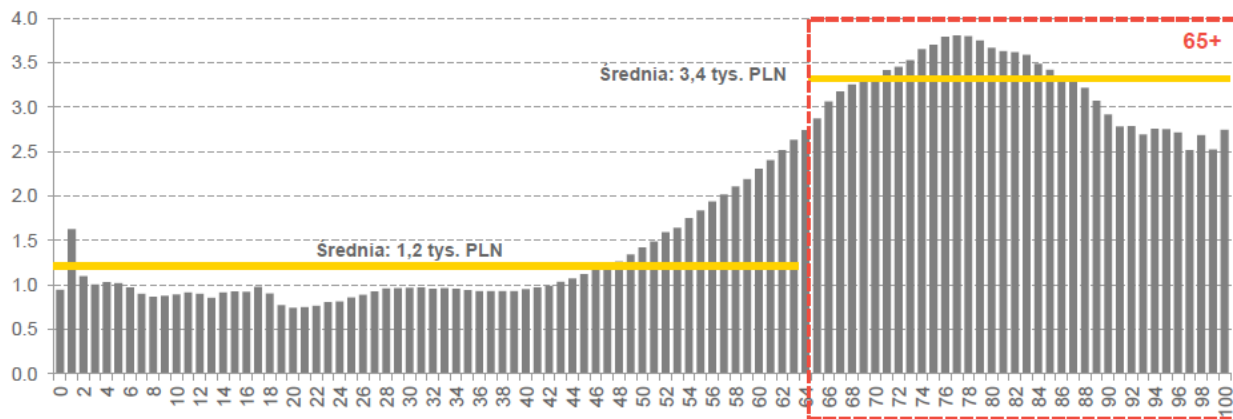

Warszawa, dn. 16.04.2012r.
Opracowano w Biurze Ekonomicznym

Źródło: KRUS*

4. **Konieczność sfinansowania ochrony zdrowia.** Pomimo zakładanego długoterminowo finansowania emerytur mniej więcej w połowie przez OFE i ZUS (przy podziale 7.3% do 12.22%), zreformowany system emerytalny wciąż nie adresuje kwestii wydatków na pomoc społeczną. Co zatem z wydatkami na ochronę zdrowia, skoro wiemy, że:

Profil wydatków NFZ na świadczenia opieki zdrowotnej w Polsce na mieszkańca w zależności od wieku w 2011 roku (tys. PLN)

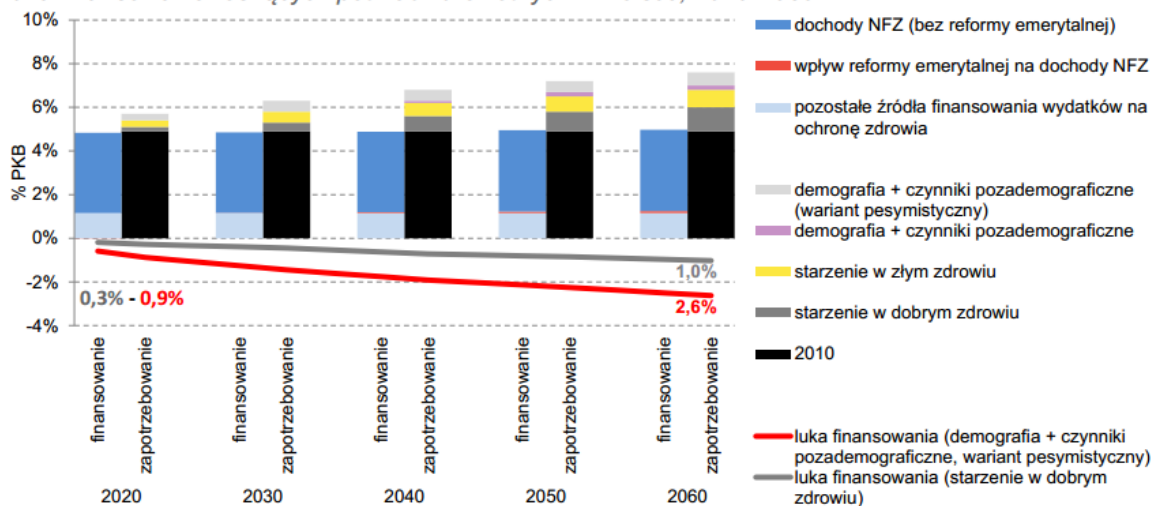

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia.

Źródło: Marek Rozkrut, *Analiza możliwości zaspokojenia rosnących potrzeb zdrowotnych. Prognozy rozwoju rynku dodatkowych ubezpieczeń zdrowotnych w Polsce*, Warszawa, 17 maja 2013^{xi}

Gospodarstwa emerytów na zdrowie wydają średnio 95,54 zł (BBGD 2012)^{xii} wobec średniej 52,68 zł. Dodatkowo Polska na zdrowie w kategorii „Publiczne wydatki bieżące” przeznaczają 4,53% PKB^{xiii}, przy nakładach na indywidualną opiekę zdrowotną „leki i produkty medyczne dla pacjentów ambulatoryjnych” - 39%^{xiv}. Czy te wartości uda się utrzymać przy tak niskich emeryturach i czy poniższe wyliczenia nie są zaniżone?

*Luka finansowania rosnących potrzeb zdrowotnych w Polsce, 2020-2060**

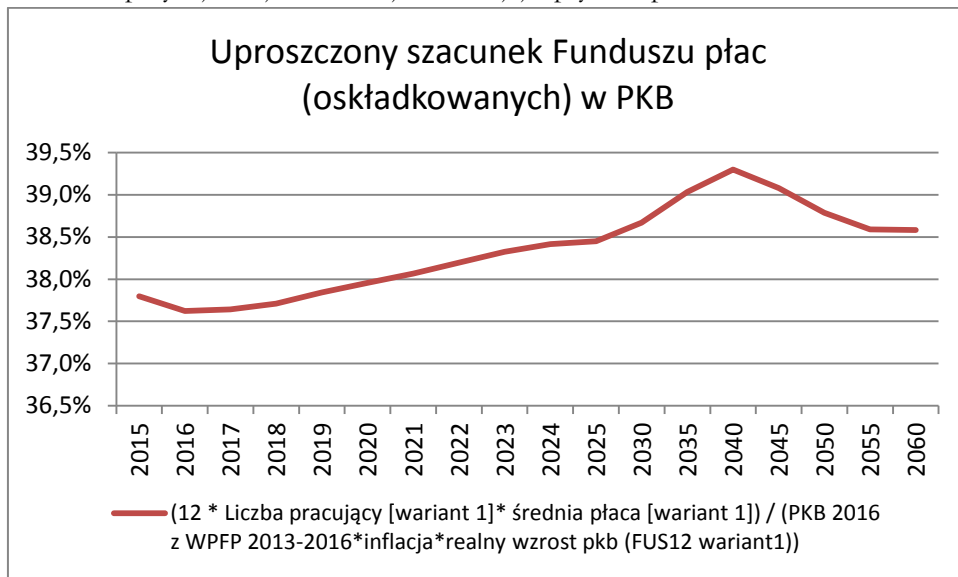
* W analizie założono, że obecnie zgłaszane zapotrzebowanie na świadczenia w ochronie zdrowia odpowiada bieżącemu finansowaniu.

Źródło: przychody NFZ oszacowane na podstawie danych Ministerstwa Finansów. Popyt na podstawie European Commission, *The 2012 Ageing Report*.

Źródło: Łukasz Żalicki, *Zarządzanie podmiotem leczniczym w niepewnej sytuacji kontraktowej. Strategie działania*, 24 stycznia 2013 r.^{xv}

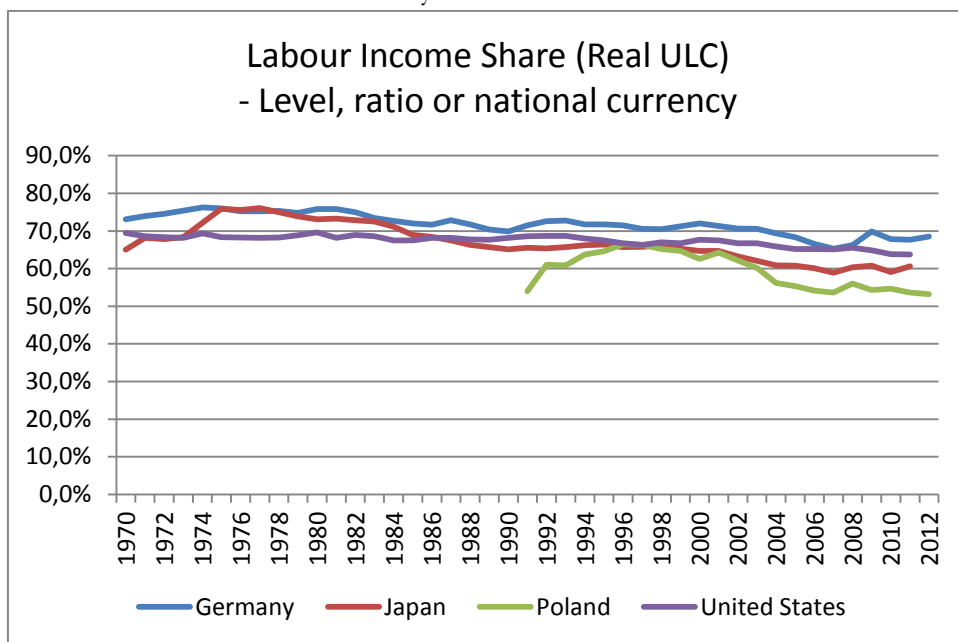
Należy przy tym pamiętać, że nie wiadomo czy powyższe wyliczenia uwzględniają założenie użyte w „Prognozie wpływów i wydatków funduszu emerytalnego do 2060 roku” z 2013 roku, odnośnie

wynagrodzeń w służbie zdrowia, biorąc zwłaszcza pod uwagę rywalizację o specjalistów w tej dziedzinie przynajmniej wśród krajów UE i jej wpływ na płace:

Źródło: Obliczenia własne na bazie „Prognozie wpływów i wydatków funduszu emerytalnego do 2060 roku z 2013” oraz Wieloletni Plan Finansowy Państwa 2013-2016, Ministerstwo Finansów, 30.04.2013^{xvi}

Chociaż zawsze to założenie możemy zestawić z:

Źródło: Stats OECS^{xvii}

Te dane budzą z kolei pytania o poprawność założeń w modelu FUS12 w zakresie wpływów składkowych. Paradoksalnie każdy ruch zwiększający obciążenie „wolnych zawodów” i przedsiębiorców spowoduje chęć wykorzystania regulacji unijnych i formalne rozpoczęcie działalności w innym kraju (zarazem jest szansa walczyć z fikcyjnym zatrudnieniem na części etatów, co też odbije się na dopłatach do emerytur minimalnych). Pytanie co stałoby się w sytuacji, kiedy np. Wielka

Brytania wystąpi z Unii Europejskiej, a funkcję wypłat można zawsze rozwiązać tak jak to jest (lub było w KRUS) – np. 30 latami w systemie do premii.

5. **Zamiast podsumowania:** Patrząc na tablice oczekiwanej długości życia i metryki – zazdroszczę wypowiadającym się przedstawicielom Rady Gospodarczej Panu Premierowi Tuskowi i Panu Wicepremierowi Rostowskiemu^{xviii}, jednak polecam się zastanowić nad tym Ministrowi Arłukowiczowi i Ministrowi Kosiniak-Kamyszowi, gdyż są w podobnej sytuacji jak ja (choć chęć jako lekarze – w nieco lepszej). Wiadomo, że młodzieży warto powtarzać by oszczędzać za młodu. Dlaczego zatem obecne decyzje zamykają taką możliwość w aspekcie narodowym, w sytuacji gdy prez Polska staje przed nowymi wyzwaniami, co doskonale adresowała Polska 2030 Wyzwania rozwojowe^{xix}.

Chciałbym, aby w OSR do ustawy „Ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku z określeniem zasad wypłaty emerytur ze środków zgromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych”, będącej *de facto* ustawą o budżecie na rok 2014, zostały uwzględnione wszystkie te aspekty. Życzylbym sobie, aby policzono wydatki na emerytury i renty ze wszystkich systemów emerytalnych. Departament Analiz Strategicznych KPRM powinien mieć odpowiednie dane i chyba również modele, jak sądzę na podstawie prezentacji „Modele DAS. Zastosowania i status realizowanych projektów” będącej załącznikiem do Sprawozdania DAS 2012 BIP.pdf). Chciałbym poznać dodatkowo koszty systemów ochrony zdrowia i pomocy społecznej przy założeniu realnej walki z ubóstwem wg dowolnej unijnej definicji, skoro zakładana jest taka emerytura minimalna.

Na zakończenie polecam artykuł Piotra Mączyńskiego i Leszka Kostrzewskiego *Polska 2060*: http://wyborcza.biz/biznes/1,100897,14882988,POLSKA_2060.html oraz artykuł prof. Orłowskiego “Nędzny majątek Polaków” – szkoda, że nie zauważył, że będzie jeszcze bardziej nędzny po umorzeniu obligacji będących w OFE: <http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/1051942.html>

Autor: Kamil Rakocy, kontakt: kamil.rakocy@krconsulting.pl

Współpraca: Piotr Arak

Dodatkowe informacje

Aby uniknąć posądzenia o lobbing zaznaczam, że realizowałem projekty jako zewnętrzny konsultant dla trzech firm ubezpieczeniowych, które są właścicielami trzech największych OFE, a w latach 2009-2011 byłem Członkiem Zespołu Analiz Strategicznych Prezesa Rady Ministrów. Wszystkie wykorzystane informacje są informacjami pozyskanymi z sieci lub otrzymanymi w trybie dostępu do informacji publicznej.

Powyższa analiza nie była przeprowadzona na zamówienie, nikt za nią nie zapłacił i jest jedynie wyrazem troski o Dobro Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyrazem głębokiego zaniepokojenia faktem, że problemy te nie zostały dostrzeżone zarówno przez urzędników, których obowiązkiem ustawowym było przeprowadzenie przeglądu na podstawie którego realizowane są obecne zmiany prawne, jak i innych komentatorów zmian. Zaniepokojenie powyższe potęguje brak wprowadzenia instytucji Aktuariusza Krajowego oraz to, że uwagi do „Prognozy wpływów i wydatków funduszu emerytalnego do 2060 roku” ZUS pisze firma, która realizuje dla ZUS „Projekt mający na celu opracowanie dynamicznego modelu mikrosymulacyjnego opartego na danych indywidualnych o ubezpieczonych i świadczeniobiorcach oraz opracowania systemu aktuarialnego” w aspekcie emerytur minimalnych. Zastanawia także, że zmiany w systemie były dyktowane w 2010 roku przez Radę Gospodarczą, w której przedstawiciele banków mają przewagę kosztem specjalistów od systemów emerytalnych, w oparciu o prezentację, której autorstwo bez problemu można było przypisać do stylu pewnej firmy konsultingowej.

Patrząc na uwagi KPRM (pomimo posiadania Departamentu Analiz Strategicznych) oraz podsumowanie Rady Gospodarczej, widzę, że brakuje interdyscyplinarnego ośrodka studiów strategicznych. O ile w raporcie Polska 2030 była próba spojrzenia na wyzwania kompleksowo, to w chwili obecnej brakuje instytucji takiej jak Rządowe Centrum Studiów Strategicznych. Tym bardziej szkoda, że zrezygnowano z eksperymentu jakim był Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów.

W dniu 25. sierpnia 2010 r. w czasie spotkania Premiera z prezesami OFE siedziałem koło Ministra Boniego. Podobnie było w trakcie szeregu spotkań na temat zmian w systemie emerytalnym, negocjacji w sprawie emerytur mundurowych i pracach zespołu ds. reformy KRUS. Wykonywałem także wyliczenia na potrzeby projektowanych zmian w tych systemach do Planu Rozwoju i Konsolidacji Finansów jako pracownik Departamentu Analiz Strategicznych KPRM, który to posiada dostęp do wszystkich użytych danych (być może z wyjątkiem tych o FK) oraz co więcej dane KRUS i dane o emeryturach górniczych i emeryturach mundurowych, których udostępnienia mi odmówiono w trybie dostępu do informacji publicznej, a później na podstawie umowy o świadczenie usług doradczych w ramach Zespołu Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów w zakresie przedmiotu działania Zespołu.

Moje prywatne opinie na temat OFE znajdują się w nieopublikowanym artykule z przełomu czerwca / lipca:

http://www.krconsulting.pl/ARAK_RAKOCY_OFE_02_07_13.pdf

Źródła (stan na początek listopada 2013):

- ⁱ Informacja publiczna udostępniona przez ZUS September 3, 2013 11:16 AM z adresu bip@zus.pl
- ⁱⁱ <http://www.naszdziennik.pl/ekonomia-finance/57237,gdzie-wyparowaly-emerytury.html>
- ⁱⁱⁱ <http://www.obserwatorfinansowy.pl/forma/analizy/czeka-nas-albo-spadek-emerytur-albo-wzrost-podatkow/>
- ^{iv} <http://www.mpips.gov.pl/download/gfx/mpips/pl/defaultopisy/8321/1/1/ZUS.pdf>
- ^v <http://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/finanse-publiczne/to-nie-jest-kraj-dla-starych-ludzi-kanada-tak/>
- ^{vi} <http://www.zus.pl/files/System%20emerytalny%20-%20problemy%20na%20przysz%C5%82o%C5%9B%C4%87.pdf>
- ^{vii} <http://serwisy.gazetaprawna.pl/emerytury-i-renty/artykuly/624453,gornicy-ktorzy-nie-pracowali-caly-czas-pod-ziemia-dostana-nizsza-emeryture.html>
- ^{viii} http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PW_emerytury_i_renty_w_2011_r.pdf
- ^{ix} http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EO91_LTB
- ^x http://www.krus.gov.pl/fileadmin/moje_dokumenty/obrazki/KRUS_w_liczbach/prognozy_ubezp_swadczeniob_2011_2015_wykres_2012_pow..jpg
- ^{xi} <http://www.piu.org.pl/public/upload/ibrowser/DUZ-konferencja/Analiza%20mo%C5%B4ciwo%C5%9Bci%20zaspokojenia%20ro%C4%85cych%20potrzeb%20zdrowotnych%20-%20Marek%20Rozkrut.pdf>
- ^{xii} http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/WZ_budzety_gospodarstw_domowych_w_2012.pdf
- ^{xiii} http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/ZO_narodowy_rachunek_zdrowia_2011.pdf
- ^{xiv} http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/ZO_narodowy_rachunek_zdrowia_2011.pdf
- ^{xv} <http://www.infozdrowie.org/attachments/swiadczeniodawca2013/pdf/2-zalicki.pdf>
- ^{xvi} http://www.mf.gov.pl/documents/764034/4075744/20130515_wpfp_2013_2016.pdf
- ^{xvii} http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=ULC_ANN
- ^{xviii} http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/LUD_trwanie_zycia_2012.pdf
- ^{xix} <http://zds.kprm.gov.pl/raport-polska-2030-wyzwania-rozwojowe>